

1948 Yılında İlkokullarda Evrim Nasıl Anlatılıyordu?

İsmail AYDIN

Evrım konusu ve bu konunun laik eğitimdeki önemi ile ilgili yazılar Eleştirel Pedagoji dergisinin çeşitli sayılarında yayınlandı. 1970'li yılların başlarından itibaren evrim ile ilgili konular önce Tarih derslerinin programından ve ders kitaplarından çıkarıldı.¹ 1980'li yılların ortalarından itibaren de Biyo-

loji müfredatından yavaş yavaş çıkarılmaya başlandı ve bu yazının kaleme alındığı günlerde de AKP'nin yeni programlarından tamamen çıkarılacak. Hazır yeni programlar açıklanmak üzereyken bakalım 1948'li yıllarda evrim konusu ilkökul kitaplarında ve yardımcı kitaplarda nasıl yer alıyordu? Bunu arşivimdeki bir yardımcı kitapçığın (ünite dergisi yerine) yardımıyla okuyuculara aktarmaya çalışalım.

¹ İsmail Aydın; Osmanlı'dan Günümüze Tarih Ders Kitapları. Eğitim Sen Yay. Ankara, 2001

Malum, o yıllarda ünite dergileri yoktu piyasada. Temel bilgi kaynağı öğretmen, ansiklopedi ve ders kitaplarından ibaretti. Ancak bazı kişiler ve yayıncılar 20-30 sayfalık kitapçıklar çıkararak öğrencilere yardımcı kaynaklar çıkarıyorlardı.

Sizlere sunduğum kitapçığın künyesinde yer alan bilgilere göre bu kitapçıklar haftada üç sayı çıkıyormuş. **“İlkokul öğretmeni, müfettiş ve yazarlarından seçkin bir heyet tarafından hazırlanır”** (mış). Sahibi ve Umumi Neşriyatı fiilen idare edenin **Tahsin Demiray** olduğu bu kitapçıklar İstanbul’da basılmaktaymış. Kitapçıkların 1.sayısı **Mevsimler** konusunu anlatırken size sunacağım 2. kitapçığın konusu **İlk İnsanlar** olarak belirlenmiş.

Şimdi kitapçıktan bölümler alarak dünyanın ve ilk canlıların oluşumunu anlatalım.

“Dünya Güneşin etrafında dönen diğer yıldızlarla birlikte evvela mevcut değildi. Güneşten kopup etrafa sıçrayan parçalar hem oldukları yerde hem de güneşin etrafında dönmeye başladılar. (...) Dünya güneşten koptuğunda onun gibi ateş halinde maddelerden mürekkepti. (...) Zamanla dünya soğumaya ve kabuk bağlamaya başladı. Hani bir ateşin küllenmesi gibi bir şey. (...) Hayatın dünya üzerinde ilk defa nasıl başladığını kat’i olarak bilmiyoruz. (...) Canlı maddelerin esasını teşkil eden hidrojen, oksijen, karbon ve azot tabiatta bol bul mevcuttu. Bunlar o günün şartları içinde birleşerek ilk canlıları oluşturdular. Yine bilginlerin söylediğine göre ilk canlılar deniz kenarlarında, bataklık ve göllerde sümük gibi ince zarlı, sulu ve adeta yarı canlı denilebilecek şeylerdi. Sonra bunlar yavaş yavaş şekil değiştirerek dünyayı kaplayan muhtelif canlıların ilk örnekleri olmuşlardır. Bilim adamları bir gün hayatın sırrını çözüp canlıların esasını teşkil

eden maddelerle yeniden hayat yaratmanın mümkün olacağı ümidindeler. (...)

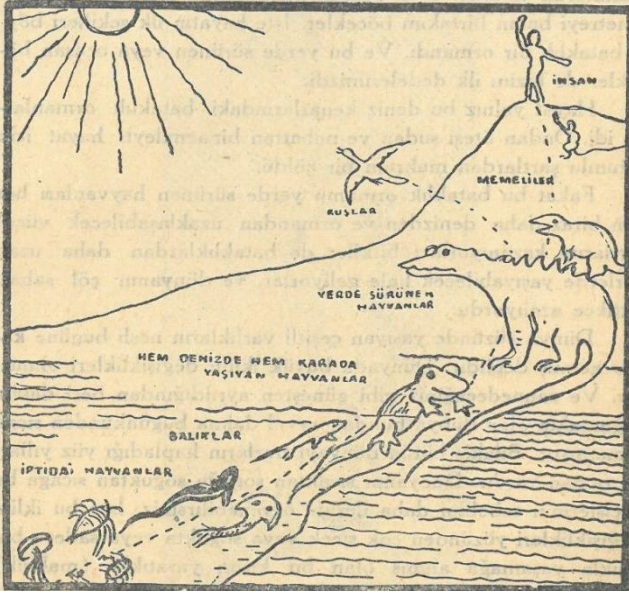
Dünyadaki canlıların var oluş yaşı yüz bin seneliktir. Dünyanın yaşı ise iki milyar seneye yakındır.

İlk hayvan denizden karalara çıktığı gibi ilk bitkiler de gayet ağır, fark edilemez surette şekil değiştirmeye devam etmektedirler. Deniz kıyısındaki bataklıklarda başlayan hayat karaya geçmiştir. Dünyanın ilk manzarasını şöyle düşünebiliriz: bataklıklar içinde yükselen 20-30 metre yükseklikte ağaçlar, bataklıkta karma karışık bir halde yosunlar ve mantarlar. Bu ormanlarda ve bataklıkta sürünen veya uçuşan, kanatlarının uzunluğu 70 cm yi bulan birtakım böcekler. İşte hayatın ilk şekilleri böyle bataklık bir ormandı. Ve bu yerde sürünen veya uçuşan böcekler de bizim ilk dedelerimizdi. (...)

Fakat bu bataklık ormanın yerde sürünen hayvanları her gün biraz daha denizden uzaklaşabilecek vücut şartları kazanıyorlar; bitkiler de bataklıktan uzak yerlerde yaşayabilecek hale geliyorlar ve dünyanın çöl alanı giderek daralıyordu.

Dünya üzerinde yaşayan çeşitli varlıkların nesli bu güne kadar gelmiş değildir. (...) Yaşanan iklim değişikliklerine uyum sağlayamayan canlılar olmuştur.

Aşağıdaki şemada da görüldüğü gibi sudan ayrılıp yerde sürünen canlılar artık suda yaşama mecburiyetinden kurtulmuşlardır. Bu günkü timsahlar gibi yerde zorlukla sürünüyorlardı. Daha sonra dört ayağı üstünde dikilmeğe ve kuvvetle yürümeğe hatta koşmaya başladılar. Bunların içinde vücutça pek irileri vardı. Dinazor, 30 metre boyuna yaklaşmaktadır. Fakat bu hayvanlar da kendilerini bataklıklardan

büsbütün kurtarabilmiş değillerdi. Dünyanın sıcaklaşması ve bataklıkların kurumasıyla bunların da ömürleri son bulmuş olmalıdır. (...)

Yine bu devirde yerde sürünen hayvanların bir kısmı yavaş yavaş sıçramağa ve ağaçlara tırmanmağa ve nihayet zamanla kanatlarının gelişmesi sayesinde uçmağa başladılar.²

Nihayet yerde sürünenlerin bir kısı uçmağa başladığı gibi bunların bir kısmından memeli hayvanlar nesli türedi.

İnsanın Hakiki Dedeleri

(...) Fakat umumiyetle zannedildiği gibi bugün ortada görünen şempanze, goril cinsinden bir maymun insanın dedesi değildir. Olsa olsa bu büyük maymunlarla çok eski zamanlara ait yakın bir akrabalığımız olabilir. Yani aynı dededen ayrılıp bir kısmımız o şekil, bir kısmımız bu şekli almış olabilir.

İnsan uzun geçmişine ait bu şekil değişikliklerini ana rahminde de tekrarlar. Evvela bir balık şeklindedir. Sonra yerde sürünen hay-

vanları andırır. Daha sonra memeli hayvanlara benzemeğe başlar. (...)

İnsanın ilk dedesi olarak yerde kayalar arasında yaşayan yarı maymun bir yaratık düşünülmektedir. (...) Kayalıklar arasında yerlerde yaşayan maymun adamla ormanlarda yaşayan maymunların ortak bir dedeleri olsa gerektir.

Bu maymun adamların bazı aletler kullandığı kabul edilir. Bu gün bazı maymun cinslerinin fındıkları taşla kırdıkları, büyük kayaları yerinden oynatmak için bazı manivelaları kullandıkları malumdur. (...)

Bu maymun adamlar bugün dünya üzerinde yaşayan maymun cinslerinin hepsinden daha fazla insana benziyorlardı. (...)

İnsana benzeyen en eski kemikler evvela Cava adasında bulundu. (...) Bunlar çakmak taşından yapılmış bazı aletler kullanıyorlardı. (...)

Bu günkü İnsanların dedeleri kim?

Burada iki fikir yarışıyor. Bir fikre göre **Neanderthal** adamları aynı zamanda bu günkü insanlar haline gelmiştir. Diğer bir fikre göre bunlar tamamen ortadan kalkmış ve belki Asya'da veya Akdeniz kenarında yetişen bir başka cins Avrupa'ya geçerek bu günkü insanların hakiki dedeleri olmuştur. (...)

Bugünkü insanlar yaşamağa başladıkları zaman artık soğuk devir şiddetini kaybetmişti. İnsanlar eskiden kalma mağaralarda yaşadıkları gibi hayatlarının büyük bir kısmını da açık havada geçiriyorlardı. Daha sonra deriden çadır yaptıkları zannedilmektedir.

Ekseriyetle avcılık yapıyorlardı. Mamut, yaban beygiri, Ren Geyiği ve yaban öküzü gibi hayvanları avlıyorlardı. (...) İnsanlar avcılık-

² Burada yazım kurallarına dokunmadığının bilinmesini isterim.

tan kurtulup hayvan beslemeğe başladıktan sonra uzun müddet bir şey ekip biçmesini bilmediler. Ancak hazır buldukları ağaçların veya bazı otları yiyorlardı. Bir şey ekip biçmeğe başlamaları on iki bin seneyi ancak bulmaktadır.

Burada bazı açıklamalar yapmak isterim:

Birinci olarak; bu kitapçıkta anlatılanlar 1931 yılında **Türk Tarih Tetkik Cemiyeti** tarafından kaleme alınan **Umumi Türk ve Dünya Tarihi** adlı liselerde okutulan Tarih kitabında yazılanlarla birebir aynıdır. 1930'lu yılların "Türk Tarih Tezi" ne uygun olarak kitapçığın 28. sayfasında da "**Uygarlıkta önce ileri gidenler eski Türklerdir**" şeklindeki başlığın altında bu tarih tezlerine uygun anlatımlara rastlamaktayız.

İkinci olarak; ilkokul düzeyinde evrimi bu kadar radikal anlatan bir başka programa daha sonra rastlanamamıştır.

Üçüncüsü; evrimi anlatamayan bir programın laik ve dolayısıyla bilimsel olamayacağı bilinmektedir.

Dördüncüsü; ilkokul düzeyinde çocuklara **Neanderthal** insanı kavramının öğretilmesini çok çarpıcı bulduğumu söylemek isterim. Bu gün üniversite öğrencilerinin dahi bu kavramı duymadıkları düşünülürse.

Son olarak öğretmenlerin ilkokuldan itibaren öğrencilerini MTA'nın **Tabiat Tarihi Müzesi'ne** götürmelerinin gerekli olduğudur.

